

22. Уайт Х. Метаистория: Историческоевоображение в ЕвропеXIX века / Хейден Уайт; пер с англ. под. ред. Е.Г. Трубиной, В.В. Харитонов. – Екатеринбург: Изд-во Урал. Ун-та, 2002. – 528 с.

23. Шейгал Е.И. Многоликий нарратив / Елена Иосифовна Шейгал // Политическая лингвистика. – Вип. (2) 22. – Екатеринбург, 2007. – С. 86-93.

УДК 167.7: 17.025

А. В. Матвійчук

ЕКОЛОГІЧНА ДЕОНТОЛОГІЯ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ОСВІТИ

Сформульовано авторську концепцію нової галузі знання – екологічна деонтологія. Показана її актуальність та перспективність щодо вирішення питань екологізації предметно-практичної діяльності сучасної людини та суспільства. Окреслено місце екодеонтології у контексті сучасної інноваційної освіти.

Ключові слова: екологічна деонтологія, деонтологічне знання, екологічне знання, трансформація свідомості, інноваційна освіта.

Сформулирована авторская концепция новой отрасли знания – экологическая деонтология. Показана ее актуальность и перспективность для экологизации предметно-практической деятельности современного человека и общества. Очерчено место экологической деонтологии в контексте современного инновационного образования.

Ключевые слова: экологическая деонтология, деонтологическое знание экологическое знание, трансформация сознания, инновационное образование.

Author formulated the concept of a new field of knowledge - ecological deontology. Shown its relevance and prospects for the greening of modern man and society. Marked place of the ecological deontology in the context of modern innovation education.

Keywords: ecological deontology, ecological knowledge, ecological education, global problems, transformation of consciousness, innovative education.

© А. В. Матвійчук, 2012

Постановка проблеми. Однією з форм реакції на глобальну екологічну ситуацію, що склалася на початку ХХІ ст., є підвищена увага до проблематики взаємодії суспільства і природи. Фактично загальноновизнаним переконанням стала теза, що збереження природи, відновлення екологічного балансу має загальнолюдську цінність. Водночас, у повсякденній практиці ми можемо констатувати, що попри загальне сприйняття ідей дружнього ставлення до природи та необхідності екологізації свідомості, реальних перетворень у цьому плані не відбувається. Загальна парадигма предметно-практичної діяльності людини та суспільства за своїм змістом залишається антропоцентричною, а виробнича діяльність здебільшого не корелюється з об'єктивними екологічними закономірностями.

На наше переконання, завдання екологізації предметно-практичної діяльності суспільства, переходу до парадигми екоцентризму (біоцентризму, природоцентризму), формування нового змісту екологічної свідомості сучасної людини зумовлює необхідність спільних зусиль представників природознавчих та гуманітарних наук. Інтеграція ідейних, теоретичних та методичних здобутків натуралістів та гуманітаріїв є передумовою гармонізації відношення «Людина – Природа». Свого часу, результатом такої взаємодії стало виникнення екологічного знання як специфічного наукового феномена із значним евристичним потенціалом. Згодом це підтвердилося набуттям екологією світоглядного статусу. Нині ж, на нашу думку, застосування подібного інтеграційного підходу доречно у контексті філософсько-методологічного обґрунтування авторської концепції нової наукової галузі – екологічна деонтологія [3; 4]. Її ми розглядаємо як засіб напрацювання наукових знань про обов'язок і норми належної поведінки людини у процесі взаємодії з природою.

Отож, **метою** цього матеріалу є показати наукову актуальність екологічної деонтології та її місце в контексті сучасної інноваційної освіти.

Теоретичною основою дослідження під час осмислення та формування концепту «екологічної деонтології» та вирішення проблеми його теоретико-методологічного оформлення стали праці з філософії науки та філософських проблем екології вітчизняних філософів і методологів науки, як-от Т. Гардашук, Е. Гірусов, Ф. Гіренок, М. Голубець, В. Деркач,

С. Дерябо, Ф. Канак, Р. Карпинська, М. Кисельов, П. Копнін, В. Крисаченко, В. Лук'янець, М. Попович, Л. Сидоренко, В. Ясвін, а також зарубіжних мислителів, які працювали у даному напрямку: Е. Вілсон, А. Добсон, Д. Белл, В. Гьосле, Г. Йонаса, Р. Кіркман, Е. Ласло, К. Маєр-Абіх, А. Наєсс, А. Печчеї та ін. Водночас, у процесі з'ясування перспектив та можливостей екологічної деонтології у контексті сучасної інноваційної освіти ми спиралися на дослідження з філософії освіти В. Андрущенко, В. Бежа, В. Вашкевича, В. Кременя, Ю. Пелеха, І. Предборської та інших.

Виклад основного матеріалу. Сучасна наука (зокрема екологічне знання) чітко зафіксувала радикальні зміни у природі та довкіллі, що, очевидно, спричинені людською техногенною діяльністю. Наявні та майбутні екологічні втрати важко оцінити. Хоча відповідні спроби у цьому напрямку постійно здійснюються. Наприклад, у доповіді експертної групи ООН «Економіка екосистем і біорізноманіття» (The Economics of Ecosystems and Biodiversity), що була укладена у 2010 році на підставі аналізу 3000 найдорожчих компаній світу [10], стверджується, що найбільшої шкоди довкіллю на сьогодні завдає недосконале комунальне господарство. Загальна сума шкоди довкіллю від діяльності комунального господарства у доповіді оцінюється у 400 мільярдів доларів на рік. Ще 300 мільярдів довкіллю коштує впродовж року діяльність гірничодобувної промисловості, лісового господарства та хімічних компаній. Втім, приблизно на таку ж суму завдають природі шкоди і споживачі таких товарів, як автомобілі, їжа, питво та іграшки. Навіть, на перший погляд, безпечні для довкілля галузі телекомунікації, охорона здоров'я, технологічні та фінансові послуги спільно завдають шкоди довкіллю на 100 млрд. доларів на рік.

Водночас, у доповіді відзначається, що шкода навколишньому середовищу матиме відчутні наслідки і для самої світової економіки. Якщо темпи впливу на довкілля не зміняться, то до середини століття обсяги світової економіки скоротяться на 7%. Для розуміння, наскільки це небезпечний показник, слід згадати, що коли на початку грудня 2008 року Статистичне управління Євросоюзу повідомило, що ВВП Єврозони у третьому кварталі 2008 року знизився на 0,2% (як і в попередньому кварталі), то це стало сигналом, що вперше за 15 років європейська економіка увійшла в період рецесії. Наслідки тієї економічної кризи Європа переживає і досі.

Проте, інше цікаве спостереження експертів ООН полягає в тому, що серед громадськості поширеною помилкою є неправильне розуміння щодо того, хто що робить і як це впливає на довкілля [9]. Тобто, зазвичай громадськість схильна звинувачувати в «екологічних злочинах» великі промислові компанії – хімічні або енергогенеруючі (і, очевидно, не безпідставно), але при цьому люди мало замислюються над обсягами шкоди довкіллю, яку, наприклад, завдають виробництво, реалізація та утилізація продуктів харчування [7]. Як наслідок – людина не особливо переймається у своїй повсякденній діяльності екологічно орієнтованими цінностями та нормами поведінки. Група науковців з Російської академії освіти пояснює ігнорування означених цінностей та норм специфічними вадами наявної екологічної свідомості сучасної людини. Зокрема, виділяються такі її риси:

- 1) відсутність розуміння екологічних наслідків, що актуально виконувати (тут-і-зраз) технологічними діями та управлінськими рішеннями;
- 2) антропоцентричний тип екологічної свідомості (відношення до світу природи, до інших людей та до самого себе як об'єкта отримання вигоди, прибутку);
- 3) суб'єктивно легковажне ставлення (особиста легковажність, байдужість) до проблем екологічної безпеки;
- 4) об'єктивна відтермінованість за часом та дистанційованість (віддаленість) за відстанню тих екологічних наслідків, які є результатом невиконання технологічних вимог екологічної безпеки;
- 5) відсутність мотивацій до виконання технологічних операцій, що забезпечують екологічну безпеку;
- 6) психологічна (особистісна) установка на отримання вигоди навіть на шкоду здоров'ю та безпеці інших людей та самого себе;
- 7) суб'єктивна обмеженість індивідуальної життєвої перспективи працівників та менеджерів виробництва («живу днем сьогоднішнім») [6, с.68].

Як бачимо, для свідомості нашого сучасника характерна не лише антропоцентричність з її установкою на виняткове положення у світі (зокрема щодо природи), але й доволі низький рівень обізнаності щодо екологічної проблематики, не кажучи вже про ґрунтовні екологічні знання та їх глибоке осмислення. Безперечно, що це не може не позначатися, зрештою, на змісті діяльності людини в процесі взаємодії з природою – як мінімум, можна говорити про непродуманість та нерациональність такої діяльності з екологічної точки зору або просто її небезпечність. Усе вищесказане вкотре підтверджує актуальність екологізації предметно-практичної діяльності

суспільства, необхідність формування нового змісту екологічної свідомості сучасної людини, зокрема шляхом переходу до парадигми екоцентризму.

Одним із практичних засобів вирішення означених завдань ми розглядаємо екологічну деонтологію. Концептуально екодеонтологія розглядається нами як теоретична та практична наукова і навчальна дисципліна, що постає як система спеціальних знань (екодеонтологічних) про специфіку і наслідки діяльності людини у природі та систему принципів, вимог та норм належної екологічно зорієнтованої предметно-практичної або соціальної (зокрема професійної) діяльності. При цьому, екологічна деонтологія покликана не просто зафіксувати розрив між належним (з екологічної точки зору) та реальним у процесі життєдіяльності людиною, але й спрямована на пошук ціннісних та моральних орієнтирів, що матимуть зрештою своє відображення у формальних та неформальних вимогах і установках психологічного, етичного, правового, політичного та економічного характеру. Дотримання цих вимог, їх реалізація особою у повсякденному житті та професійній діяльності реально сприятиме подоланню дисгармонії у відношенні «Людина – Природа». Тут слід зауважити, що формування ефективних екологічних знань, екологічної відповідальності, зрештою формування нового екологічного світогляду сучасної людини попри кілька десятиліть інтенсивного обговорення і досі залишається актуальним завданням, вибачте за пафос, загальнопланетарного характеру – для цього достатньо переглянути публікації як вітчизняних, так і зарубіжних авторів останніх років [Наприклад: 1; 2; 8; 11; 12].

Очевидно, може постати питання, чому не зосередитися на наявних еколого-етичних концепціях? Чому не використати їх як моральний фундамент для вирішення означених проблем? Чому, зрештою, виникає необхідність саме в екологічній деонтології? Тут маємо наголосити, що екодеонтологія розглядається нами як особливий науковий простір для поєднання двох методичних підходів: 1) *субстанціональний*, що застосовується в екологічному знанні, де на підставі знань про те, що має бути, та фіксації того, що є у навколишньому середовищі, визначається сутність екологічних проблем; 2) *функціональний* підхід притаманний етичному знанню (зокрема, різного роду екологічним етичним концепціям), яке намагається дати нам зрозуміти, що необхідно робити, аби повернути гармонію у відношення «Людина – Природа». Екологічна деонтологія претендує на інтегративну роль, тобто намагається об'єднати два означені підходи, перевівши, таким чином, здебільшого, теоретичні напрацювання щодо екологізації свідомості нашого сучасника у практичну площину – передусім, надавши екологічним знанням та еколого-етичним міркуванням ціннісного та імперативного значення, що забезпечить реальне дотримання екологічного обов'язку людиною.

Нарешті, варто пам'ятати, що саме по собі екологічне знання, як всяке природниче знання, не залишає простору для людської суб'єктивності – тут нам цікаве встановлення істини, зокрема, знання екологічних законів, а також можливих наслідків їх порушення. Натомість, осмислення допустимості таких порушень або, глобальніше, можливість самого втручання людини у Природу та її закономірності, обов'язково переводить наші міркування в етичну площину, а побудови та висновки, які ми тут можемо здійснити, завжди матимуть суб'єктивний характер та визначатимуться, серед іншого, цінностями та морально-етичними переконаннями, які ми сповідуємо. Отже, виникає об'єктивна необхідність у науковій дисципліні, як ґрунтуючись на екологічному та етичному знанні зможе сформулювати принципи, вимоги та норми максимально позитивної предметно-практичної діяльності людини (вужче, представника певної професії). З іншого боку, екологічна деонтологія може розглядатися практичною спробою мінімізації загроз та ризиків сучасної цивілізації, що пов'язані із її незалежною від ціннісно-нормативних структур динамікою розвитку.

Принагідно відзначимо, що предметне поле екологічної деонтології детермінується саме відношенням «Людина – Природа», передусім проблемними аспектами практики людської діяльності у природі. Оскільки система чинників, які визначають поведінку людини, є доволі складною і має філософський, етичний, соціологічний, правовий, політичний, культурологічний, естетичний, психологічний, педагогічний та інші аспекти, то усі вони мають бути проаналізовані та враховані в рамках екодеонтологічних досліджень. Це, до слова, корисно і з тієї точки зору, що екологічна деонтологія має не лише озвучити систему формальних та неформальних вимог до діяльності людини в природі (і з природою), але й сформулювати методи та засоби формування екоцентричної за змістом свідомості сучасної людини (або вужче – професіонала певного виду діяльності).

Зрозуміло, що на даний момент ми не можемо говорити про екологічну деонтологію як про повноцінну сформовану галузь науки і навчальну дисципліну. Оскільки екодеонтологія перебуває у стадії філософсько-методологічного обґрунтування, то вона нині постає, передусім, як теоретичний концепт. Класична наукова інституціоналізація даної дисципліни попереду,

чому, очевидно, має передувати обґрунтування понятійно-категоріального апарату, розроблення власних ідейно-методологічних основ, створення теорії та напрацювання оригінальних концепцій і методик практичного вирішення завдань у межах предметної сфери екологічної деонтології.

Водночас, уже зараз можемо окреслити основні завдання екологічної деонтології як навчальної дисципліни. Такими ми вбачаємо інкорпорацію новітніх морально-етичних та екологічних імперативів у свідомість, вміння та навички учнів і студентів як майбутніх представників різноманітних професійних та (ширше) соціальних груп. Адже фахове мислення постає на підставі наявного мислення. Отже, маючи на меті екологізацію практики людської життєдіяльності (як передумову сталого розвитку), ми маємо створити потужну систему проблемно зорієнтованої освіти на ґрунті екодеонтологічного знання.

При цьому, екодеонтологічні знання постають як система орієнтирних, дескриптивних та активних знань. До орієнтирних екодеонтологічних знань відносимо знання основних понять та законів екології, а також екологічних принципів використання природних ресурсів та охорони природи. Проте, після певної адаптації з урахуванням специфіки майбутньої професії подібні знання та їх опанування має стати обов'язковим елементом підготовки фахівців різних спеціальностей. Те саме стосується наступного елемента екодеонтологічних знань – дескриптивних. Вони складаються зі знань про вимоги екологічної етики; з системи знань про закони та категорій, які постають в екологічному контексті у певній професійній сфері; зі знань про основи екологічного права і професійної відповідальності.

Конкретні ситуації та практичні завдання, які доводиться вирішувати людині у різних професійних сферах. вимагають тих знань, які ми визначили як активні екодеонтологічні знання. Вони складаються зі знання елементів екозахисної техніки та технологій, а також знання екологічних приписів та моделей поведінки у певній професійній сфері. Зміст активних екодеонтологічних знань для окремих видів спеціальностей вочевидь потребує спеціальних досліджень та цілеспрямованого розроблення з урахуванням професійної специфіки.

Зрозуміло, що ефективність опанування такого матеріалу прямо залежить від здійснення особистістю внутрішньої інтелектуальної та емоційної діяльності щодо осмислення екологічного досвіду усього людства та свого особистого (в тому числі, професійного – наявного чи потенційно можливого). Емоційне переживання та сприйняття особистістю екологічних знань та практики є запорукою формування у неї внутрішнього екологічного імперативу, що є передумовою виникнення екологічної відповідальності та реалізації екологічного обов'язку як невід'ємних елементів екоцентричної свідомості.

Екологічну свідомість ми визначаємо як специфічну форму відношення до навколишньої дійсності, в основі якої знаходяться екологічні та екодеонтологічні знання, екологічно зорієнтовані емоції та почуття, позиції та мотивації, що зумовлені екологічними переконаннями та почуттям екологічного обов'язку і відповідальності. Екологічна свідомість (індивідуальна та суспільна) вочевидь може вважатися своєрідною передумовою для створення нової екологічної за змістом соціальної раціональності або, як мінімум, запорукою утвердження у повсякденному житті екологічної культури високого рівня.

Слід відзначити, що за нашою логікою опанування екодеонтологічних знань є передумовою формування екологічних компетенцій. Її ми розглядаємо, як здатність застосовувати екологічні та екодеонтологічні знання, вміння успішно діяти (виконувати професійні завдання) із дотримань екологічних законів та етичних принципів і норм, що регулюють відносини людини і природи. Екологічні компетенції ми поділяємо соціально-екологічні та професійно-екологічні.

Соціально-екологічні компетенції передбачають формування здатності до самостійного осмислення екологічного досвіду людства, навички та вміння щодо самостійного напрацювання власних екологічних та екодеонтологічних знань, а також здатність усвідомлювати та на практиці застосовувати принципи екологічної моралі. Професійно-екологічні компетенції складаються з навичок прийняття екологічно зважених рішень, вміння вирішувати професійні завдання з урахуванням екологічних пріоритетів, здатності здійснювати професійну діяльність на підставі екодеонтологічних норм у гармонійному поєднанні з професійними цінностями та моральними нормами.

Як бачимо, завдання екологічної деонтології як навчальної дисципліни очевидно потребують переосмислення наявного теоретичного та практичного педагогічного досвіду у сфері екологічного виховання та освіти з метою переорієнтації навчально-виховного процесу на досягнення озвучених цілей – підвищення загальної екологічної культури та формування особистісної готовності діяти, керуючись новими екологізованими стандартами поведінки. Вважаємо, що методичний та навчально-виховний проблемний блок екодеонтології добре корелюються із проблематикою та завданнями сучасної інноваційної освіти.

Слід зауважити, що необхідність інноваційного підходу для екологічної деонтології визначається одразу кількома чинниками: 1) змістом проблем, на розв'язок яких спрямована екодеонтологія; 2) невідповідність наявних освітніх технологій поставленим завданням, а отже, необхідність створення нових; 3) зміст запланованих для досягнення результатів (трансформація свідомості сучасної людини). Зважаючи на це, не буде перебільшенням сказати, що освітні інновації екологічно зорієнтованого характеру можуть стати логічною і доречною складовою загальних інноваційних процесів в освіті та у суспільстві загалом. В рамках освітніх інноваційних процесів, екологічна деонтологія покликана запропонувати адекватні відповіді на запити соціуму екологічного характеру, зокрема, визначити пріоритетні засади розвитку особистості та сформувати соціокультурні цінності екологічного змісту. Сукупність наявних екологічних проблем (глобальних і локальних) вимагає спеціально підготовлених людей, актуалізує нові вимоги до рівня їх екологічної компетентності та відповідальності. Причому, як і загалом у сучасній освіті, акцент в екологічній деонтології переноситься з необхідності засвоєння певної суми знань на цілеспрямоване формування екологічно зорієнтованої особистості, її способу мислення і моральних орієнтирів. Таким чином, новим екологічним реаліям та невтішним екоапокаліптичним перспективам відповідатиме новий спосіб світобачення та світорозуміння, що, зрештою, мусить знайти своє відображення у нових технологіях і формах життя.

Висновки. На основі вищевикладеного матеріалу дозволимо собі такі міркування: по-перше, попри достатньо тривалу історію дискусії на тему екологізації життєдіяльності суспільства та необхідності формування нового змісту екологічної свідомості сучасної людини, на практиці ми можемо спостерігати відсутність у переважної більшості людей розуміння екологічної проблематики, антропоцентричний тип екологічної свідомості, відсутність внутрішніх мотивацій та психологічних установок щодо екологічно зваженої діяльності; по-друге, з цього випливає необхідність розроблення дієвих засобів трансформації свідомості сучасної людини – в якості одного із таких засобів ми пропонуємо нову теоретичну та практичну наукову і навчальну дисципліну – екологічну деонтологію; по-третє, зміст проблем, на розв'язок яких спрямована екодеонтологія, а також необхідність створення нових освітніх технологій для реалізації завдань екодеонтології зумовлює її особливе місце в контексті сучасної інноваційної освіти; по-четверте, саме в рамках освітніх інноваційних процесів екологічна деонтологія здатна визначити пріоритетні засади розвитку сучасної особистості та сформувати соціокультурні цінності екологічного змісту, що стане адекватною відповіддю на глобальні виклики сучасності.

Бібліографічні посилання:

1. **Гардашук Т. В.** Концептуальні параметри екологізму [Текст]: [Моногр.] / Т. В. Гардашук; НАН України. Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди. – К.: Парапан, 2005. – 196 с.
2. **Єрмоленко А. М.** Соціальна етика та екологія. Гідність людини – шанування природи [Текст] : [Моногр.] / А. М. Єрмоленко. – К.: Лібра, 2010. – 416 с.
3. **Матвійчук А. В.** Деонтологічний аспект екологічного знання. / А. В. Матвійчук // Мультиверсум. – 2006. – Вип. 59. – С. 39-44.
4. **Матвійчук А. В.** Екологічна деонтологія у системі наук: основні питання та функції. / А. В. Матвійчук // Гілея: науковий вісник. – 2010. – Випуск 38. – С. 206-213.
5. **Матвійчук А. В.** Екологічна деонтологія: філософсько-методологічна концепція. / А. В. Матвійчук // Нова парадигма – 2010. – Вип. 92. – С. 12–20.
6. **Панов В. І.** Проблема співвідношення екологічної свідомості та екологічної поведінки людини (рос.) / В. І. Панов, М. О. Мдівані, Е. В. Лідська, Ш. Р. Хісамбеєв // Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць – 2009. – Випуск 20. Частина 2. – С. 65–69. (Т.7. Екологічна психологія).
7. Change in environmental consciousness and behaviour led by information. SUZUKI Keiichiro, FUTAGAMI Toshiro, OGURA Sho and others. Japan Science and Technology Agency, CREST Yasui Team Yasui Lab., Institute of Industrial Science, University of Tokyo, Dec. 2003 – Available from: http://www.yasuienv.net/CREST/1_list/1128.pdf
8. **Gore A.** Earth in the Balance: Ecology and the Human Spirit. / Al Gore. – New foreword. 2006, Rodale, Inc. – 408 pages.
9. **Jowit J.** Time to clean up: UN study reveals environmental cost of world trade / J. Jowit / The Guardian [online], Friday 19 February 2010 – Available from: <http://www.guardian.co.uk/environment/2010/feb/19/business-environmental-damage>
10. Report Mainstreaming the Economics of Nature: A synthesis of the approach, conclusions and recommendations of TEEB. *The Economics of Ecosystems and Biodiversity*, 20 October 2010. – Available from: <http://www.teebweb.org>
11. **Rhodes E. L.** Environmental Justice in America: A New Paradigm / E. L. Rhodes. – Bloomington: Indiana University Press, 2003, – 263 pp.

УДК 130.2

Т. В. Лугуценко

ФІЛОСОФСЬКО-АНТРОПОЛОГІЧНІ КОНЦЕПЦІЇ ЛЮДИНИ VIRTUS

Здійснено дослідження, в результаті якого виявлено, що об'єктивний вектор формування концептуальних моделей людини задається сучасним історичним контекстом, суть якого в переході від індустріального до постіндустріального суспільства – інформаційному.

Ключові слова: людина virtus, інформаційне суспільство, концепції людини інформаційного суспільства, базові моделі людини інформаційного суспільства.

Осуществлено исследование, в результате которого выявлено, что объективный вектор формирования концептуальных моделей человека задается современным историческим контекстом, суть которого в переходе от индустриального к постиндустриальному обществу – информационному.

Ключевые слова: человек virtus, информационное общество, концепции человека информационного общества, базовые модели человека информационного общества.

Research which it is exposed as a result of is carried out, that the objective vector of forming of conceptual models of man is set a modern historical context essence of which in a transition from industrial to postindustrial'nomu society - to informative.

Keywords: man of virtus, informative society, conceptions of man of informative society, base models of man of informative society.

© Т. В. Лугуценко, 2012

Постановка проблеми. Вивчення філософсько-антропологічних аспектів перспектив людини в умовах інформатизації суспільства і їх концептуальне оформлення у філософській антропології привело до виникнення різних концепцій людини virtus. Для того щоб виділити базові концепції людини virtus необхідно здійснити їх типологізацію. Сучасний стан інформаційного суспільства не можна зводити тільки до його інформаційної іпостасі, необхідно враховувати й інші складові (синтез філософської антропології, біології і технологічного знання). Необхідне вирішення актуальних завдань, які складають виділення різних філософських концепцій людини в інформаційному суспільстві і встановлення взаємозв'язків між ними.

Провідне місце в аналізі концепцій людини інформаційного суспільства належить філософсько-антропологічному аналізу, який припускає пізнання природи людини, її суті і перспектив розвитку з урахуванням природничо-наукового і соціального знань про природу, рушійні сили, мотиви поведінки і внутрішньої організації людини. При цьому важлива концентрація уваги не стільки на епістемологічному, скільки на філософсько-антропологічному аспекті концепцій природи людини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З другої половини ХХ століття на зміну індустріальному суспільству в ході його трансформації приходить нова суспільна система, що отримала назву у Д. Белла «постіндустріальної», у Й. Масуди й інших дослідників – «інформаційної».

Місце і роль людини в сучасному інформаційному суспільстві нестримно змінюється. Вивченню цих феноменів сучасного цивілізаційного розвитку приділяють велику увагу зарубіжні і вітчизняні дослідники. Гуманітарні трактування людини в концепціях інформаційного суспільства досліджуються в роботах таких зарубіжних дослідників, як Д. Белл, Б. Гейтс, П. Дракер, Й. Масуда, А. Тоффлер, Ф. Уебстер та ін. Серед російських філософів цій проблемі приділяли велику увагу В. Іноземцев, І. Каландія, І. Мелюхін, М. Моїсєєв, А. Ракитов.

Дослідження вітчизняних науковців, які звертають увагу на проблеми буття людини в умовах сучасного українського інформаційного суспільства, а також демонструють конструктивний підхід до західних концепцій інформаційного суспільства. Це спостерігається у працях Г. Авер'янової, В. Андрущенка, М. Журби, В. Ісаєва, А. Колодюка, А. Ручки, В. Ярошовця, Т. Яшук та ін.

Водночас слід зазначити, що досить багато теоретичних питань, які торкаються механізмів включення особистості в суспільні процеси, висвітлюються недостатньо. Це стосується